

REVENDIK

XIV

MASTAKAIK

1937

N: 6

Kaas: *Elmar Kits.*

SISU:

A. Päril: Jüri Vilms Pärnu gümnaasiumis.

A. Lenotammi: „Palun sõna...“

Ants Oras: Betti Alver.

Betti Alver: Kaks luuletist.

H. Michelson: Suusatamisest.

M. A. Nieminen: Maakera ergukiud.

Heinrich Mark: Noorus ülemaailmsel karskus-
kongressil Varssavis.

E. N. K-liidu teateid.

„Kevadik“

Noorsoo enesekasvatuse, elureformi ja isetegevuse ajakiri, asut. 1924.

„KEVADIK“ avaldab kirjutisi kõigilt noorsoo huvialadelt; erilist tähelepanu pööratakse enesekasvatusele ja juhistele vabaks isetegevuseks ning enesearendamiseks.

„KEVADIKU“ kaastöölisteks on noortesõbralikud kultuuritegelased ning arenenumad noored ise-

„KEVADIK“ ilmub 6 korda kalendriaastas. Tellimisehind: 1 a. — 75 senti (liidu liikmeile ja koolidele 50 s.); 1/2 a. 40 s. Üksiknumber 15 senti. Tellimiste vastuvõtjaile väärtuslikud preemiad. Toimetuse ja talituse: Tartu, G.-Adolfi 18, tel. 16-46, postk. 86.

Tellige „Kevadik“ 1938. a-ks.

Eesti Noorsoo Karskusliit

Tartu, G.-Adolfi 18, tel. 16-46, postk. 86.

Karskusmeelsete noorsoo org-ide keskkoh, asut. 1923. Liikmemaks org-idele 5 senti liikmelt kalendriaastas; org., kes võtab vastu 10 „Kevadiku“ tellimist, on liikmemaksust vaba.

Tegevusalad: alkoholismivastane võitlus, kirjandus, kunst, muusika, kodumaa tundmaõppimine, kõneoskus, kehakultuur, male jne.

Juhatus: klj. J. Tork (esimees), õp. H. Mark (abiesim.), õp. mag. E. Laugaste (abiesim.), üliõp. A. Looring (sekret.), õpil. M. Reeben (sekret.), üliõp. P. Sarv (laekur), mag. A. Elango (peasekret.)

Kodumaa tundmaõppimise harrastusring. Toimkond: dr. A. Luha, dr. J. Port, dr. G. Vilbasie, dr. F. Linnus, dr. O. Liiv, mag. E. Laid, N. O. Mikkelsaar (sekret.).

Muusika harrastusring. Toimkond: E. Vörk (esim.), A. Läte, A. Kiiss, R. Ritsing, V. Marvet, V. Kliimand, P. Sarv (sekret.).

Alkoholismivastase võitluse harrastusring.

Kirjanduse harrastusring.

Kõneoskuse harrastusring.

„Kevadiku“ toimetuse: P. Kaaret, V. Lang, H. Mark, A. Raska, J. Tork.

„Kevadiku“ toimetuse kolleegium: kunstn. Ed. Ahas, dr. A. Annist, insp. E. Jaanvärk, ülik. õppej. A. Kalamees, prof. E. Kant, dots. A. Kõort, õp. A. Kuum, rektor prof. J. Köpp, insp. J. Lang, dr. A. Luha, klj. J. Parijõgi, dots. E. Poom, dir. J. Port, insp. S. Pruuden, raamatuk. dir. F. Puksoo, prof. K. Ramul, insp. G. Reial, prof. D. Rootsmäe, prof. P. Tarvel, klj. J. Tork, dir. K. Treffner, õp. R. Vokk, helilooja E. Vörk.

KEVADIK

Noorsoo-ensekasvatuse ja elureformi ajakiri.

Nõ 6

Koolitööajakiri

XIV aastakäik

15. dets. 1937

№

5/1937

A. PÄRL.

Jüri Vilms Pärnu gümnaasiumis.

Jüri Vilmsiga kaotas meie noor vabariik ühe oma silmapaistvamatest juhtidest. Vaevalt suudame aimata, millist osa oleks J. Vilms etendanud tänapäeva ühiskondlikus elus, kui saksa sõdurite kuulid teda paarikümne aasta eest Helsingis surmanud poleks. Kindel on, et praegune aeg eriti vajaks J. Vilmsi mehist julgust ja selget pead. Mees, kes vaevalt nooruseast välja jõudnuna (J. Vilms langes 28-aastasena!) ajaloo näitelaval etendas juba nii määravat osa, oleks küpsetes meheaastates kindlasti kujunenud esmajärguliseks suurjuhiks.

Allpool toome ühe peatüki mag. A. Pärli raamatust „Jüri Vilms. Eesti iseseisvuse märter“¹⁾, kus antakse huvitav ülevaade Vilmsi koolipõlvest ja maailmavaatelisest kujunemisest.

Pärnu gümnaasiumi sattus Jüri Vilms täiesti juhuslikult. Elukoha järgi oleks tal loomulikum ja kergem olnud õppimist jätkata kas Tallinnas või Viljandis. Pärnu mindi lihtsalt sellepärast, et õpetaja Tekkel'i poeg läks Pärnu ja veel keegi teine õpilane Pilistvere poolt, kel seal oli sugulasi. Jüri Vilmsil polnud seal sugulast ega tuttavat ees.

Korteri mindi kellegi vanema preili juurde, kes pidas kostilapsi. Tasu oli võrdlemisi kõrge, võrreldes Rein Vilmsi (Jüri isa) selleaegsete sissetulekutega: oli ta ju parajasti mõisa ehitustööline. Pealegi polnud selles korteris 10-aastaselt poisil kuigi mugav. Teised kostilapsed olid vanemad, eriti üks „suur poiss“, ja tegid elu õige kibedaks. Et kihelkonnakooli internadist läbikäinud poiss kirjutab kaebavalt koju: „suur poiss lööb, täna löi jälle“, pidi olema „suur poiss“ tõesti tige.

Jüri Vilms mehe-eas.

¹⁾ Eesti Rahvuslikud Suurmehed nr. 6. „Kooli-Kooperatiivi“ kirjastus. Tallinn, 1935. Hind 50 senti.

Kallis kosti- ja korteriraha ja gümnaasiumi õppemaks viivad Rein Vilmsi täbarasse seisukorda. Õppemaks on vaja tasuda, kuid niipalju raha ei ole! Kuna aga juba kord oli otsustatud kõik jõud Jüri heaks välja panna, ei aidanud muud, kui müüdi 80 rubla eest ainuke lehm, tasuti kooliraha, ning rabeldi nii üle esimesest kõige raskemast „linnakooli“-aastast.

Järgmisel aastal teatab Jüri koju, et ta on hoolsa õppimise tõttu koolirahast vabastatud. Terve pere juubeldab rõõmust. 50 rubla on „suur“ raha! Pärnus olek muutub nüüd kergemaks. Isa olukord paraneb. Mõisa ehitustöölisest saab Korstna talu rentnik. Peagi paistab hoolas ja terane Jüri Vilms silma eestimeelsele õpetajale A. Nigol'ile ja see muretseb poisile uue elukoha kapten Grant'i perekonda, kes on samuti suur patrioot. Nüüd teenib Jüri Vilms ise oma kosti- ja korteriraha kapteni perekonnas laste õpetaja-tunniandjana.

Jüri Vilmsi keskkoolipõlv, aastatevahemik 1889—1907, sattus ajajärku, mis meil üldiselt tuntud suure murrangujastuna. Vaese rentniku majanduslikult kitsas olukorras viibiv poiss satub murrang-ajastu rikkalike vaimsete tuulehoovuste alla. Vaatleme seda ligemalt, et selgemini mõista Jüri Vilmsi tegevust gümnaasiumiõpilasena ja tema isiku arenemist meie rahva suurmeheks.

Kõigepealt, sajandi vahetus toob enesega kaasa eesti rahva teiskordise „ärkamise“. Eelmisel sajandil leidis eesti rahvas, et ta on rahvus ja peamiselt ilutses eseneleldmise joo vastuses. Rahva vaimsed juhid ja haritud mehed püüdsid „armast sugurahvast“ „valgustada“. Seda tehti eeskätt nii, et rahvale lauldi temast enesest ja maast, millel ta elas. Maad ja rahvast kiideti, imestati nende ilu, nuteti kaastundepisaraid tumedate läinud aegade pärast ja sooviti edaspidiseks „õitsemist ja haljendamist“.

Tõepoolest aga oli see rahvas samal ajal väga viletsas seisukorras. Oldi vaene, oldi venelaste ja sakslaste poolt rõhutatud. Seisti ümberrahvastuse ohus, sest oldi rahvuslike

õigusteta. Rahva keel, mille ilu üle küllalt ei suudetud imestada, oli tõepoolest nii vaene, et ei võimaldanud tihti isegi lihtsamat mõtet täpsemalt väljendada.

Sajandi vahetus toob uued mehed rahva etteotsa. Ilmuvad uued ja „julgemad“ ajalehed — „Teataja“ ja „Uudised“. Puhuvad värsked kevadised tuuled, mis kuulutavad rahvale uut aega, kus tarvis on hakata tööle, s. t. võitlusele, kus vaikselt lihtsalt ei oodata, vaid kus ka oma õigust nõutakse. Öeldakse avalikult vanu vaateid ja aegu puruks tallates:

„Rahvusliku ärkamise kevad on möödas, lõõritamise aeg on otsas!... Me peame märkama, et meil mitte lilleluhtadega ja taevasinadega siin peajasjalikult tegemist pole, vaid mädapaisetega, mis parandust nõuavad ja mida rahva tundmuse äratamine, kiidulaulud ega manitsused parandada ei jaksa...“

Me peame ärkama tööle, seltskonna tööle ärkama... Ja siin ei ole meil lilleluhtadest ega õitsevatest aasadest sonida, vaid me peame tööse hakkama, sest palav tööpäev on käes...“¹⁾

Tööpäev oli tõesti käes!

Seal raius K. Päts oma „Teatajaga“ uut hüüdsõna „ma ja n d u s e s t“ seni õhus rippunud rahva aadete aluspalgiks ja viis eestlasi avalikku võitluse sakslaste vastu. „Uudised“ tegid juttu klassivõitlusest. Kirjandus tutvustas sotsialismiga. Samal ajal hoidis meeli ärevil Vene-Jaapani sõda ja seisti 1905. a. revolutsiooni keerises.

See oleks täiskasvanute ühiskonna ajalooline üldpilt, mille all möödus Jüri Vilmsi keskkoolipõlv. Kõike kokkuvõttes võime märkida selle pildi peamotiiviks ühiskondade ja ajastute vahelise opositsiooni.

Lõpuks väärub märkimist, et Jüri Vilmsi keskkoolipõlv möödus erilises olukorras, kus osa täiskasvanute ühiskonda pööras omad silmad kaasaakutsuvalt, teataval määral abiootivalt, noorsoo poole. Uute voolude juhtivad mehed ja lehed nägid õieti, et kõige enam poolehoidu vanast lahtiütlemises võib leida noorsoo kui

¹⁾ Gottlieb Ast'i kõne „Juba koolipingil“. Ilmunud 1903. G. Ast, Karl Asti vend, etendas silmapaistvat osa sotsialistlikus liikumises, suri 1919.

vastuvõtlikuma rahvaosa poolt. Ilmub esmakordselt isegi eriraamatuid, kus noorsoo „tulevõtmist“ ja vanale selja-pööramist tagant kihutatakse.

Näit. ülaltsiteeritud G. Asti „Juba koolipingil“ ja aasta varem (1902) ilmunud „Teataja“ rühma kuuluva M. Pung'a¹⁾ „Meie noorsoo ideaalidest“, kus teravate sõnadega tungitakse kallale vanadele poliitikat ja vaimuelu juhtivatele „vilistlastele“.

Selline vaimu erutav õhkkond ja otseteed hüüdes noorsoo poole leiavad viimaste juures nii elava vastukaja, et ainult sellesse ajajärku süvenedes oleks raske ligemalt põhjendada, kas tookordne noorsooliikumine tõesti järgnes täiskasvanute ühiskonna „liikumisele“ või sündis ärkamine neis mõlemas korraga mingisuguse kolmanda salapärase jõu mõjul. Meenutades aga Eesti Vabadussõja aegu, kus paistab selgemini välja, et noorsoo vaimustus ja aatelisus järgnes siis, kui ta nägi, et täiskasvanute ühiskond vajab teda ja ootab temalt abi, kui ta sai aru, et ta on midagi ja suudab midagi, — võime sellele toetudes kindlasti ütelda, et ka Jüri Vilmsi keskkooliaegse noorsoo tungalde tõstmine ikkagi järgnes alles siis, kui täiskasvanud need olid süüdanud põlema.

Oma osa selleaegse noorsoo „ärkamises“ oli loomulikult ka sellel, et saajandi vahetusel oli gümnaasiumidesse pääsenud juba suuremal arvul eesti soost õpilasi.

Olgu noorsoo tookordse „ärkamise“ põhjustega kuidas tahes, tõigaks jääb see, et ajajärk oli tõesti harukordne. Iseloomustagem selleaegset noorsugu kümme aastat hiljem öeldud J. Vilmsi generatsioonikaaslasel F. r. T u g l a s ' e sõnadega: „... Harva on noorsugu niisuguse vaimustuse ja niisuguste ootustega elule vastu läinud, kui meie tookord... Iialgi ei ole meie noorsugu nii aateline olnud kui siis... See oli uute aimuste, uue elurütmi hääl, mida noorsugu veres tundis.“²⁾

1) Äsjane majandusminister, Rahvuskogu 2. koja esimees.

2) „Kümme aastat“. „Noor-Eesti 1905—1915“. 1918.

Tekivad keskkooliõpilaste salarigid. Laiemale hulgale on teada, kuidas samal ajavahemikul Kuressaares ja Tartus reaalkooli ja H. Treffner'i gümnaasiumis tekinud õpilaste salaringidest kujunes välja „Noor-Eesti“, mis tõi murrangu meie kirjandusmaailma.

Ümmarguselt samal ajal algab õpilastevaheline salajane organiseerumine ka Pärnus. Siin on liikumise algatajaks ja juhiks Jüri Vilms. Aastal 1904 lööb idanema eesti õpilaste ring „Taim“ ja hakatakse samanimelist käsikirjalist õpilasajakirja välja andma.

Sellal, kui teised samal ajal asutatud ja hiljem Eesti Vabariigi esimesel aastakümnel väljaantavad õpilasajakirjad kannavad sisult ühiseid jooni seepoolest, et neis kirjandus-kunstilisi küsimusi arutellakse, on „Taim“ Jüri Vilmsi isiku mõjul enam poliitiline-kirjanduslik. Ilukirjanduslike katsete kõrval harrastati siin ka poliitilise maiguga juhtkirja.

Kaastööd ajakirjale tegi kõige rohkem Vilms ise.

Nii nagu kõigi vabalt, välise kontrollita ilmunud noorsooajakirjade sisu peegeldab noorukite hingeelu vastavat opositsiooni kõige oleva ja vana vastu, nii oli opositsiooniline ka „Taim“ ühes Jüri Vilmsiga. See ei saanudki teisiti olla, sest opositsiooniga, nagu ülal öeldud, oli terve selleaegne ühiskond täidetud. Nagu üldiselt, nii kurdeti ka siin rahvusliku rõhumise pärast, avaldati põlgust igava keskpärasuse, vaimu- ja tegevusahtruse, tardumuse, kodaniku „vilisterlikkuse“ jne. vastu.

„Taim“ organiseerimisega leiab Jüri Vilms oma õige ala. Siin saab ta esialgu rahuldada oma suurt teotsemisjanu, eneseväljendust ja ühtlasi ka oma suurt soovi, saada avalikuks tegelaseks.

Oma kooli piirides ta ongi „tegelane“ ja päevakangelane. Pilistvere kihelkonnakooli õpetajalt Krimmilt saadud meeldetuletavad kirjad, püüda mitte unustada eestlust ja eesti keelt, õhutavad sellemõttelist võitlust. Kui pastor S i e l m a n n, okupatsiooni-aegne Tallinna tsensor, tahab ka eesti

soost õpilastele saksakeelset usuõpetust peale suruda, siis järgneb sellele Jüri Vilmsi eestvõttel meelevalduslik väljaastumine.

Agasamas sihivad Jüri Vilmsi soovid kõrgemale ja kaugemale. Tundes oma vaimujõude, aimates, et ta suudab tõusta „tegelaste“ ridadesse, kes oma kodanliku nime kõrval evivad „tegelase“ nime — pseudonüümi, valib ka Vilms enesele sellise — „Votele“, ühe Eesti vanema nime! See ei sihi oma mõttega mitte romantismi, nagu harilikud kirjanike-kunstnike nimed, vaid tegelikkusse ellu. Vanem on tarvilik ühiskonna kaitsja ja tema õiguste eest võitleja.

Ent „Votele“ katsetab ka puhtilukirjanduse alal. Õe andmetel ta olevat kirjutanud isegi üht indiaanlaskromaani, kuid tunnistanud avalikult, et tal „juttude“ kirjutamiseks anne puuduvat. See näitab, et „Votele“ nime valimisel Jüri Vilms esialgu ei teadnud, mis ta loomult on, küll aga aimas, et just „Votele“ valis.

Mida ligemale jõuab 1905. a. revolutsioon, seda elavamaks muutub Jüri Vilmsi tegevus. „Taime“ organisatsioon ja ajakiri omandavad selgema poliitilise ilme. Ühingu koosolekutel on Vilms oma mustas „kossovorotkas“ suurimaks kõnelejaks.

Samas aga jäävad noorele 16-aastasele „tegelasele“ õpilasorganisatsiooni raamid kitsaks. Teda nähakse Pärnu tööliste koosolekutel kõnelejana ja väljaastumiste organiseerijana. Sellisele välisele puhtpoliitilisele tegevusele lööb ka „Taim“ Jüri Vilmsi eestvõttel kaasa. Salaorganisatsioonis valmistatakse käsitsi üleskutseid töölistele.

Neil ärevail päevil astus Jüri Vilms kõnelejana üles ka oma kodukohas Piilistveres.

Noormees on täis julgust, energiat ja võitlusihha. Kui jõuluõhtul kohalikus külakoolimajas „veneusuline“ õpetaja peab palvetundi ja palves jumalateenistuse korra kohaselt tuletab meelde keisrit, näeb külarahvas, kuidas kesk rahvahulka seisev kõrgekasvuline tugev noormees muutub ärevaks ja energiliselt trambib jalgadega. Vahejuhtum summutatakse. Araand-

jat kohalike elanike hulgas pole, kuid karistussalkade kätte sattumise kartusel läheb Vilms pakku.

Peagi vaibub karistussalkade tegevus. Vilms tuleb redust välja ja sõidab Pärnu. Ta võetakse gümnaasiumi jälle vastu, ainult „ülespidamine“ hinnatakse halva numbriga; tänu sellele, et kooli juhatus õpilaste poliitilise tegevuse jälgimisel hoidis ühe silma kinni.

Ent päris puhtalt ei tulnud Jüri Vilms 1905. a. revolutsioonist siiski välja. Komistuskiviks saab „Taim“, mis kuidagi moodi oli sattunud poliitisei näppu. Asja peetakse ärevate aegade tõttu nii tähtsaks, et Riia sõidab sandarmi-polkovnik asja uurima. Vilms vangistatakse sama päeva öösi, kui Vene esimene riigivolikogu kokku astub. Ta vabaneb küll umbes nädala pärast, kuid nüüd järgnes paratamatu ja lõplik koolist väljaheitmise.

Gümnaasiumi kuuendast klassist lahkudes ei tunne J. Vilms end sugugi „lööduna“. Ta peab klassivendadele tulise kõne ja lahkub ovatsioonide saatel.

Ta ei taha lahkuda kohast, mis oli saanud koduseks ja kuhu jäid armsad organisatsiooni- ja koolivennad-mõtteosalised; ta jääb Pärnu edasi.

Kodused on esialgu kurvad suurte lootustega alustatud kooliskäigu enneaegse katkemise pärast, ent see asendub varsti rõõmuga. Oma agaruse tõttu jõuab väljaheidetu järgmiseks kevadeks (1907) nii kaugele, et õiendab sama gümnaasiumi juures küpsuseksami. Nii võidab ta koolist väljaheitmiselega koguni terve aasta.

Raskusi, mis harilikult väljaspool kooli iseõppijat sunnivad ennast eriliselt kokku võtma, ei näi Vilms olevat tundnud. Tema avalik tegevus kestab pärast koolist väljaheitmist endiselt edasi. See näib koguni ühes noormehe küpsemisega laienevat. Nii leiab ta võimalust (1906) „Postimehe“ Pärnu väljaandes polemiseerimiseks ja terve rea kirjutiste avaldamiseks. Pikem neist „Vang“, kus ta oma esimest vangipõlve ja sealseid muljeid kirjeldab, ulatub koguni seitsmest numbrist läbi.

Iseloomustades J. Vilmsi selleaegset isikut saame järgmise pildi:

Kõik kaasaegsed, meenutades 1905. a., mil Jüri Vilms 16-aastase noorukina kõnelejana või „tegelasena“ esines, peavad teda välimuse järgi otsustades vähemalt kahekümneaastaseks, sest nii tugev ja jõuline on ta keha ja nii mehiselt julge ta esinemine.

Seemiselt on ta täis teotsemisihaga ja tööjõudu. See on suunatud ühiskonna — rahva ja just eesti rahva poole, nagu järgmised näited kinnitavad.

Kirjeldades ajalehes¹ rahvuslikku liikumist Pärnu gümnaasiumides ta ütleb: „...Meie ootus läks täide: ... Eesti keel kõlas esimest korda kui õppeaine gümnaasiumide müüride vahel. See oli 1905. a. lõpul. Kooliõpilastel algas uus põlv... Avaldan lootust, et eesti keel ja meel meie gümnaasiumides mitte ei kaoks, vaid jõudumööda edeneks. Selleks jõudu!“

Samas ajalehes propageerib ta teisel tööliste ametiühingute asutamist ja haridustööd väljaspool kooli. Ta rõhutab näitemängu harivat mõju² ja soovib ennast ise edasi aitajatele noortele haritlastele anda näidendite tõlketöid, mis aitaks „mõndagi meie vaestest, kuid tublimatest rahva poegadest hariduse ideaalile lähemale ja tõstaks sellega ka rahvaharidust.“

Noormehe südamel on kogu rahva tulevik.

Esimest korda vangist vabanedes ja puhkevat kevadist loodust vaadates, mil „Loodus ärkab elule, uuele värsele elule, takistavaid talve-köidikute jätiseid maha raputades“, vilksatab otse samas noore võitleja silmade ette rahvas ja ta küsib: „Nii loodus, aga meil? Kuidas kujuneb meie tulevik?“³

Selle juures on 17-aastane abiturient täis visadust ja usku, et rahva „mõte“, mille teostamine seisab raske

vastutusena rahvasaadikutel, ei sure, kuigi nad selle teostamistöö juures võivad vastase ees langeda. See visadus on otse kohutav, ent täis suurt ja vankumatut usku tulevikku: „Ja kui langevad meie saadikud — nende mõtted ei lange mitte, mõtted elavad edasi ja neil on suur tulevik. Meie valime jälle uued mehed, valime nii kaua, kuni viimaks mõte võidab.“¹⁾

Votele (Jüri) Vilms koolipoisina (1906).

Juba selgesti avalduvad Jüri Vilmsi keskkoolieas juhi auahnus ja tundemärgid. Eeskätt avaldub see tema organiseerimisvõimes. Ka juhi relv sõna on tal kindlasti käes. Tal on otse tarve teiste ees avalikult esineda ja vaielda. Vaidlust harrastab ta ka kodus isaga, kelles sama joon avaldus.

Omastel on veel praegugi selgesti silma ees: Jüri isaga sõidab „küla alla“ heinamaale, kogu aja ägedasti vaieldes. Kumbki ei märka hobust juhtida, kes mööda kive ja kände vankrit vedades mehi peaaegu ära on

1) „Vang“.

1) „Postimehe“ Pärnu väljaanne, aug. 1906, nr. 180—182: „Eesti keskkoolides“.

2) Samas nr. 116, 1906: „Meie seltside tegevusest“.

3) Ülalmainitud „Vang“.

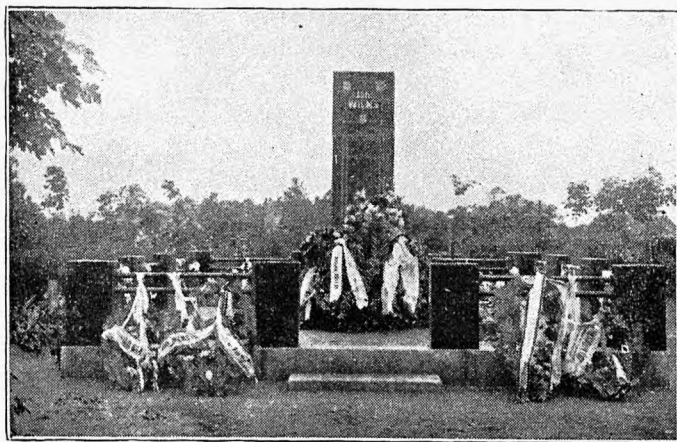
kaotamas. Äpardust märgates püütakse vastastikku selgeks teha, et just teine olnud see õige „kutsar“.

Ka tugevaid enesevalitsemisjooni, mis on omased juhile ja „suurmehele“, näeme Jüri Vilmsi juba keskkoolieas.

Esimest korda vangivahtide vahel istudes haarab teda vaid viivuks kurbus, kui ta kujutlusse kerkivad „halli peaga isa, hell ema ja väike vend“. Vangimajas hakkab ta kohe „ühe mehise mehega juttu vestma“ ja tal tuleb himu talle ütelda: „Pea meeles! Sa oled mees, sa oled vabadusvõitleja.

Seda suurt jõudu, masendavas olukorras ja kurbuses „röömsama väljanägemisega“ inimest otsida, pole igaühel.

Mingisugusest kindlast maailmavaatest ei saa Jüri Vilmsi keskkoolipõlves rääkida. Ta kuulus küll sotsialistlikku salaorganisatsioon, kuid see kuuluvus oli osalt paratamatu, tingitud tema iseloomust, ajajärgu üldisest pahempoolsusest ja käremeelsusest, mida iseloomustasime ülal. See oli nii-ütelda „tunde-sotsialism“, nagu see esineb noorukite juures ühenduses unistusega uuest ja pa-

Jüri Vilmsi haud Pilistvere kalmistul.

Ülesvõte tehtud pärast hauasamba avamist a. 1926.

Sul peab kannatust olema!“ Ta ei suuda küll haleduse ja kaastundmuse pärast seda mehele ütelda, sest ümbritsus on väga masendav. Nurgas lauldakse: „Noorus ei tule ial tagasi“... Ta silme ees läheb pimedaks, kui mõtleb, et peab võib-olla „paremad päevad vangimaja müüride vahel mööda saatma“, ent samas jätab ta selle mõtte ja lohutab end:

„Kuid siiski on mehi, kes on vaevlunud vangikeldrites kakskümmend neli, viis aastat; ... et nad teist moodi mõtelda julgusid kui neist tugevamad. Mehed on... tervelt kakskümmend viis aastat... lihtsalt hauas olnud, kõige selle aja sees on nad ainult nelja seina ja kämblasuurusest aknast sisse paistvat sina näinud, ja nad ei nuta mitte, mis õigus on mulgi siis kaevata, kes ma ainult mõni päev vang olen...“ ja ta pöördub „ühe röömsama väljanägemisega mehe poole.“¹⁾

remast maailmakorrast, kus Vilmsi enda selleaegsete sõnade järgi valitseb „vabadus ja valgus ning rahvaste elu õitsmine“.

Tugev rahvustunne, mille avaldamisega ülal tutvusime, on juba isegi tõigaks, mis osalt kinnitab, et Jüri Vilmsi pahempoolsusel ja sotsialismil puudus sel ajal kättesaadav teaduslik alus. Vilms oli ka ise sellal oma maailmavaatelise kujunematause üle teadlik ega heitnud selle puudumist teistele ette. Ta ütleb:

„Noorus olgu aeg, kus kõiki erakondi põhjalikult tundma õpitakse ja kus ka kaldumine lubatud olgu. Siis, kui inimesel töötades maailmavaade välja on kujunenud, siis on paras aeg kindlasse erakonda astuda.“¹⁾

¹⁾ Vaata ülaltsiteeritud „Eesti keskkoolides“.

¹⁾ Samas.

A. Tamman iseloomustab kesk-
kooliõpilasaegset Jüri Vilmsi: „— ot-
siv, püüdev, teotsev; teatava määrani
varaarenenud, suuremast hulgast pea-
jagu kõrgemal; julge ülesastumisega
ja iseteadvalt esinev; juhtiv ja juhina

tunnustatud oma seltsimeeste poolt;
energiline ja väsimatu; püüdev kõige
parema ja ilusama poole.“¹⁾

1) A. Tammann. „Jüri Vilms“, 1923,
lk. 36.

A. LENOTAMMI.

„Palun sõna . . .“

Mõtteid vaidlemisest ja vaidluskoosolekute korraldamisest.

Kas üldse maksab vaielda?

Olen sageli kuulnud väidetavat, eriti neist ringkondadest, kus tegeldakse moodsate psühholoogiliste vooludega, et sügavamate veendumuste ja maailmavaatelite küsimuste üle asjata olla vaielda. Need kujunevat, just nagu maitseidki, alateadlikkude, irratsionaalsete tegurite ajal, mille jõudu ja suunda ei ole võimalik muuta loogiliste, mõistuslike põhjendustega. Me võime vastase küll vaikima panna (eriti kui ta õppinud on, et „targem annab järele“), ta suu n. ö. sulgeda, ent mitte ta veendumust muuta. Tõepoolest, neil, kes nii arvavad, on palju õigust. Tarvitseb vaid kas või ennast terasemalt silmas pidada, oma veendumuste ja vaadete kujunemist ning nende muutumist jälgida, ning me näeme, kuidas see toimub palju enam varjatud öiseid teeradu mööda, kui päevavalgel, mõistuse juhtimisel. „Öö on sügav, sügavam kui päev“, ütleb Fr. Nietzsche oma sügavmõttelises „Öölaulus“ („Nõnda rääkis Zarathustra“). See sügav öö hõlmab ka meie meelsuse, maitse ja vaadete kujunemist, olles nii tihe, et ainult mõni üksik tänapäeva hingeteaduse kiir sinna suudab valgust heita. Suured asjad selguvad ja rasked probleemid lahenevad mõnikord otsekui ilmutusena äkki, ilma et me teaksime, kust see selgus tuleb. Sama äkki võivad me kaljukindlad veendumused muutuda, isegi endistele risti vastupidiseks, nagu Saulusel kunagi Damaskuse teel. Igasugune vaidlus niisuguste alateadvuses juurduvate meelsusküsimuste üle jääb

enamasti kunstlikuks ja pinnapealseks; sellepärast on arusaadav, et sügavaloomulisemad isikud sageli pigemini „suu peavad“, selle asemel, et igal juhul oma seisukohtadega välja minna.

Kuid vaidluse peamist ülesannet tuleb näha mitte vastase seisukohtade ümberlükkamises, vaid küsimuse valgustamises teiselt poolt, teiselt seisukohalt ja sel teel vaidlusaluses asjas suurema selguse saavutamisele kaasa aitamises. Inimene on juba kord loodud nii, et ta asju ja kogu maailma näeb ainult omalt seisukohalt, oma vaatenurga all. Vaatenurga muutmisega sageli aga muutub asja ning maailma pilt täielikult. Eks me meenuta igauks omamoodi neid kahte raudrüütli, kes valmis olid elu ja surma peale võitlusse astuma kilbi värvi pärast, mida üks pidas punaseks, teine valgeks. Alles kolmas, kõrvaltvaataja, võis tuua selgust asjasse, näidates, et kilp ühele paistis valgena ja teisele punasena seepärast, et ta üks külg oli tõepoolest valge ja teine punane ning rüütliid kumbki nägid vaid oma poolt.

Vaidluse väärtus on peamiselt selles, et ta õpetab meid asju nägema ka teiselt seisukohalt, teise vaatenurga all, kui on see, mille all me neid siiaani oleme näinud. Kes on liiga paendumatu ja kangekaelne selleks, et kas või viivuks asuda ka vastase seisukohale ja vaadata n. ö. tema silmadega, see parem ärgu astugugi vaidlusse, sest ta naeruväärustab end asjata seegä, et ägestub varsti selle üle, et talle üldse julgetakse vastu vaielda, kuna „kilp ju ometi on pu-

nane“. Viljakas, edasiviiv vaidlus on võimalik ainult nende vahel, kes ette teadlikud on oma vaadete ühekülgsuses ja neid tahavad teiste seisukohade najal täiendada, kontrollida, revideerida. Säärases vaidluses võime sageli kogeda, kuidas meie silmad otsekui avanevad mõndagi nägema hoopis uues valguses, kuidas meie pilk muutub avaramaks, selgemaks, kriitilisemaks.

Sageli võib just karsklaste, aktiivsete karskustegelaste kohta kuulda etteheidet, et nendega üldse ei saa vaielda, et nad pole võimelised teise, mittekarsklase, seisukohtadest ja põhjendustest aru saama. Kui see nii on, siis maniteb see meid kindlati tugevale enesekriitikale, sest põikpäisus muudab kõige paremagi asja naeruväärseks või koguni vastumeelseks.

Kuidas vaielda?

Vaidlemisel tuleb alati pidada silmas, et me ei nihkuks kõrvale asjalikult pinnalt ega muutuks teravaks ja isiklikuks. Teine ei ole sellepärast veel sugugi vähem väärt, et tema maailma näeb teise nurga all kui meie. Üldse on parem kaitsta ja selgitada oma seisukohta, kui kallale tungida teisele. Mida madalamal tasemel vaidlus areneb, seda kergemini kaldutakse asja juurest isikute juurde. Sellega võib mõnikord saavutada küll näiliselt head efekti, kuid ainult lühemaks ajaks, kuna arukamad kuulajad harilikult tunnevad instinktiivselt vastumeelsust säärase võtete vastu.

Teine oht, mis vilumatut vaidlejat ähvardab, on „vaidlemine vaidlemise pärast“, s. o. kramplik kinnihoidmine oma seisukohast, kuigi see seisukoht on võetud võib-olla üsna juhuslikult ega tugene mingitele kindlatele faktidele. Eriti ähvardab see hädaoht noori. Olen näinud ja kuulnud noorte vaidluskoosolekuid, kus pooled veel enne algust ei tea, millist seisukohta kaitsta, kui siis aga korra vaidluseks läheb, siis tundub nagu oldaks viimse hingeõnnistuse pärast väljas. Igasugune kunstlik, „tehtud“ vaidlus on jäme stiilirike ja tuleks noorsoo org-ides küll täiesti eemal hoida.

„Tehtud“ vaidlusega käib sageli kaasas inetu võte, vastasele üsna võõraid sõnu suhu panna, tema väljendusi tahtlikult võõriti tõlgitseda, või mõnest juhuslikust keele libastumisest suur number teha, n. ö. „sõna sabast kinni haarata“. Ka sellega ei aidata mitte kaasa vaidluseluse küsimuse selgitamisele, vaid ainult vastase vääramisele. Vaidlust ei saa võrrelda poksiturniiriga, kus ollakse väljas vastase võitmise peal, vaid siin on vaja lahkuminevatest arvamustest tõe välja koorida, seisku see siis kumma poolel tahes. Nii nagu pooliku hariduse tunnuseks on kartus tunnustada, et mõnda asja ei teata (ses suhtes on harilikult iga abiturient professorist targem!), niisama kuulub siia ka kartus mõnda, et teisel õigus on ning vaidluses ausalt järele anda.

Vaidluskoosolekute korraldamisest.

Vaidluskoosolekute korraldamisel noorsoo org-ides peetagu teravasti silmas, et eelpoolkirjeldatud väärnähted aset ei leiaks. Kus seda ei suudeta, seal pigemini loobutagu vaidluskoosolekute korraldamisest üldse.

Vaidluskoosoleku õnnestumise üheks peamiseks eelduseks on sobiva teema leidmine. Tuleb hoiduda liiga rasketest ja eriti abstraktsetest teemadest, mille lahendamine käib noortele üle jõu või kus neil mingeid isikupäraseid kogemusi pole. Kui vaidlus on, nagu nägime, erinevate vaatekohtade selgitamine ja põhjendamine, siis eeldab see loomulikult nende vaatekohtade olemasolu. Neid ei saa pool tundi enne koosoleku algust kunstlikult tuletada või mõnele siit-sealt juhuslikult kuulnud lausele ehitada. Sellest järgneb, et vaidluskoosolekute teemad tuleb võtta noorte endi elust. — Kas spordivõistlused on noorte arengule kasuks või kahjuks? Kas tants on soovitatav lõbustus? Kas ärakirjutamine koolis on aumehelik? Kas on põhjust noortelt nõuda täielikku keeldumist alkoholist? jne. — umbes niisugused võiksid olla teemad, mille üle noored isekeskis vilja-

Noori lüürikuid.¹⁾

ANTS ORAS.

Betti Alver.

Vaatamata viimaste aastate, õieti juba aastakümnete, proosauputusele ja romaani tõusvale populaarsusele meie maal, ei saa ikka veel väita, et see lasemelt võrduks meie luulele. Ametlik tunnustus arvestab peaaegu paratamatult kirjandusliikide populaarsust, mille tõttu enamik meie suuremaid auhindu on tulnud osaks proosale, kuid see ei ole õnneks takistanud meie värsikirjanduse arengut. Nooremad kirjutavad ikka veel luuletusi, ja mõnelt võib loota, et ta meie seniseid selle ala meistreid võib-olla veel ületabki. Omakeelne haridus on teritanud keeletunnet, reaktsioon nn. „eluläheduse“ vastu on sundind selga pöörama liialdatud argipäeva harrastusele, inimkonna igavesed, üleajalised teemid leiavad ikka rohkem tähelepanu, ning klassilise vormiga hakkab liituma „romantiline“ sisu.

Noortest luuletajatest pole senini ükski olnud väljapaistvam Betti Alverist. See poetess võitis omal ajal rohkesti tähelepanu oma elavalt kirjutatud, tütarlapseliku romaaniga „Tuulearmuke“. Kuid ei läind kuigi palju aega, kuni ta läks üle värsivormile, esinedes algul jutustava poeemiga „Lugu valgast varesest“ ja minnes hiljem üle lüürikale. Terav, väimukas satiir, noble iseloomustamisoskus, lennukas värss olid talle omased algusest peale! Ometigi ületab tema lüüriline kogu „Tolm ja tuli“ kõik tema varemad teosed, ühes arvatud isegi individuaalne sügavusi aimata andev grotesk „Viletsuse komöödia“. Lüürikuna Alver osutab üllatavalt annet elamusi koondada sümboolsetesse piltidesse, lastes tunnetel esile pääseda ainult kaudselt. Ta hoidub pihtimustest, eelistades kujundamist. Mõtte tihedus, subtiilsus sunnib ka lugejaid mõtlema, kuid vormi selgus on otse klassiline. Meie vanemaistki meistreist pole ükski kirjutanud tihedamalt

¹⁾ Käesolevaga algame lühikarakteristikate sarja meie noorema põlve andekamatest lüürikutest. Järgmistes nr-ites peatume Heiti Talviku, A. Sanga; B. Kangro j. t. juures.

kalt vaielda võiksid, kuna neil aladel kindlasti juba noortelgi on erinevaid ja küllaldasi kogemusi.

Vaidluskoosolekuks on tingimata vaja ette kindlaks määrata algataja ja vähemalt üks vastuvaidleja, s. t. teis-suguste seisukohtade esindaja. Algataja peab vähemalt paar päeva enne koosolekut oma seisukohad teeside kujul üldiselt teatavaks tegema (näit. seinalehe, kooli või org-i kuulutuste tahvli vms. kaudu). Soovitav on, et vastuvaidleja seepeale vastaks oma vastuväidetega, vastuteesidega, neid samuti ette teatavaks tehes. See võimaldab ka eemalseisjatel juba ette süveneda poolt- ning vastuväidetesse, et tarbekorral omaltki poolt õige lahenduse leidmisele kaasa aidata.

Mida rohkem empiirilist, tõesti läbi elatud või teiste juures tähele pandud materjali vaidluse käigus ette

tuuakse, seda parem. Paljas „mina arvan...“ ei veena veel kedagi; tähtis on, millega seda arvamust põhjendatakse.

Vaidluskoosoleku juhataja ülesandeks on teraselt jälgida, et vaidlus jääks korrektsetesse piiridesse ega satuks eksitustesse, mille eest eelpool hoiatatud. Lõpuks peaks juhataja ettetoodud poolt- ja vastuväited lühidalt kokku võtma ja ära näitama, mil määral vaidlus küsimuse lahendamisele kaasa aitas.

Hästikorraldatud vaidluskoosolekud on tulevastele demokraatliku riigi kodanikele, kellel paratamatult oma veendumusi kaitsta tuleb, üheks parimaks eelkooliks. Noorsoo orgidele võiks nende korraldamist senisest suuremal määral soovitada, muidugi vaid seal, kus on eeldusi nende õnnestumiseks.

Kaks luuletist.

Kogust „Tolm ja tuli“.

TIGE VALGUS.

Häda sulle, kui enne söömingu algust
lubat roogadest loovutad enese jao,
ja kui müüri, mis ümbritseb keelat valgust,
jultund sõrmiga salaja uuristad prao.

Vaevalt maitsed seal vilju, kui hajubki verest
maine rütm, nagu põsilt punagi,
ning sa põgened võõrsile kodusest perest
ega pöördu säält tagasi kunagi.

Mööda mandreist ja tundmatust arhipelaagist
viib sind valguse-vaimude kannul su aer,
ent kui haarad ju kinni sa ihaidet saagist,
kajab pääkohal õhust vaid pilkav naer.

Läbi tühjade tundrute, mägede tippu
ruttad üles sa, kukkudes ikka ning taas,
kuni viimati viskudes kaljule rippu,
sinu pihku jääb hiilgavast hõlmast üks raas.

Ja kui hetkel, mil sellesse silmad sa suruks,
hirmsa jõuga sind lennutab orgu laviin,
siis sa sosistad, kukkudes pihuks ja puruks:
sind ma õnnistan, surm! sind ma armastan, piin!

ega kindlajoonelisemalt. Sealjuures Alver pole kaugeltki paljas „esteet“ või „artist“. Ta on idealist, kirglik kõrgema vaimuse taotleja, kellele tavalise elu hallus on muutunud talumatuks ja kes otsib rikkamaid ja puhtamaid inspiratsiooniallikaid kõigi aegade suurtest vaimsetest traditsioonidest. Need on tema luules uuesti muutunud elavaks eluks. Tugev dramaatiline hoog, ülev pingeline hoiavad teda laskumast lõtva literaarsusse. Kõik, mis ta kirjutab, on täis andumust inspiratsioonile, vabalt voolav, spontaanne ja julge, vahel ka väga trotslik. Kuid selle trotslikkuse taga aimub suurim tundlikkus. Võib-olla loorib Alver oma tundeid just sellepärast sümboolsusega ja allegooriaga, et ta tundlik meel ei salli oma sisima liiga ilmset paljastamist.

Alveri metallkõlav, kuid ühllasi kergelt voolav keel, tema väga ilmekad pildid asetavad tema juba praegu meie luuletajate esimesse ritta. Mis sellest, et temal nagu Heiti Talvikul ja teistel andekaimatel noortel, veel on vastasrinda! Seda innukamalt toimub kindlasti võitlus uue kunsti pärast, mis peab tulema puhtam ja täiuslikum kui see, mida pakkus vahepealne küllaltki uljas, kuid süvenemisvõimetu luuletajate-põlv. Mõne aasta pärast on ehk just nooremate tõttu eesti luule palg juba üsna põhjalikult muutunud ja värsikirjandus jälle tagasi võtnud oma endise süvenevuse ja anduva tõsiduse.

TITAANID.

Ära usu et mõte, see kerge fantoom,
kuski lõpetab jäljetult kord oma retke.
Teises ilmas kui hiiglasuur ingel või loom
ta vaid varitseb tagasitulekuks hetke.

Nõnda pageb siit kirk, nõnda haihtub siit sapp,
jättes mullale pleekima mannetu larvi:
meie igatsev aimus on ainult etapp,
millest läbi käib ruttavaid ränduriparvi.

Sääl kus maha jääb keerlev planeetide lend,
algab hiiglaste riik keset valguse hangi,
aga küsiva inimeslapse legend
need titaanid toob jällegi maa pääle vangii.

Kui ent hävib me ilm, nii et taevasest paost
neil ei tarvitse kunagi tagasi tulla,
siis nad loitvate kätega vormivad kaost
loovad uuesti inimesoo, surma ja mulla.

H. MICHELSON.

Suusatamisest. ¹⁾

Suuskaedel edasiliikumine keppide abil sünnib tavaliselt kahel viisil.

Esimene viis sarnaneb tavalise käiguga: käed tõukavad igal sammul *vaheldumisi*, — parema jala all tehakse äratõuge vasaku käega, vasakul jalal — parema käega.

Teine viis seisab *mõlema käega korraga* tõukamises.

Mõlemal juhul on oluline, et jalgade tegevus oleks energiline, paisates suuski ette tugevate, elastsete liigutustega. Ettesirutatud jalg paindub kergelt põlvest, nii et põlv oleks labajala keskkohal. Käed töötavad hoogsalt; tuleb silmas pidada, et enne tõuget, samuti ka keppide etteheitmisel käte lihased oleksid täiesti lõdvad, muidu väsiks käed peagi ära.

Pärast tõuget kepid rebitakse kiire ja kerge liigutusega ja vibutatakse ette, kusjuures käed kõverduvad ja küünarnukid hõljuvad kõrvale.

¹⁾ Peatükk H. Michelsoni teosest „Meeste ridadesse“. Tartu 1937. Tarvitatud autori lahkkel loal.

Enne keppide lumme asetamist reguleeritagu sõrmede abil kepiotste maatabavust, hoides tagasi asjatut keppide ettevibutust.

Kõik suusataja liigutused peavad olema kerged ja sulavad ja jõukulu peab vahelduma puhkusega.

Vahelduva takti juures hoitakse keppidest kinni umbes rinnakõrguselt, keha kallutatud ette; seejuures aga keppide kinnihoiu kõrgus, samuti ka keha kaldnurga suurus sõltub maastikust. Liuglev vahelduv käik vajab avaraid ja võimsaid liigutusi, kooskõlastatult käte ja jalgade tööd.

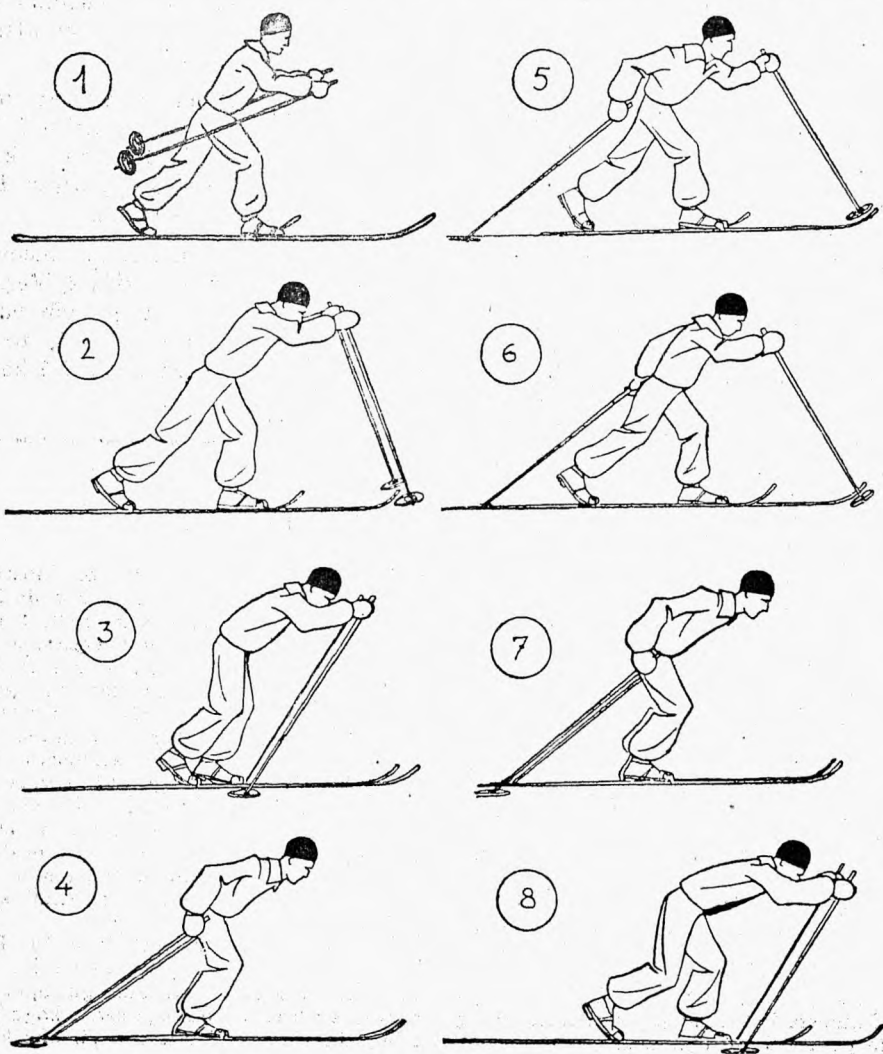
Tasataktil (mõlema kepigaga korraga lükates) liuglevad suusad kõrvuti, kui tõuked keppidega üksteise järel järgnevad ilma vahesammudeta; üksiksammu liuglemine teostub kepitõukega igal sammul; kaksiksammu, kolmiksammu. Neid erinevusi kasutatakse erinevail maastiku olukordadel: nii jäätanud teel või pikemast mäest allalaskmisel kasutatakse ühtlast (suusad rööbiti) liuglemist, edasi-

liikumist tihedate sammudega kasutatakse mürdmail ja juhul, kui suusad halvasti libisevad.

Tasataktil heidetakse kepid pärast tõuget korraga ette ülalkirjeldatud viisil ja asetatakse lumme perpendikulaarselt jalanina juurde või koguni ette suusanina kohta, olenedes liiklemisvõimalusest. Mida lühemad sammud ja nõrgem libisemine, seda lähemale jalgadele asetatakse kepid, ja ümberpöörduvalt — jõudsal libisemisel ja pika elastse sammu puhul heidetakse kepid kaugemale ette. Etteasetatud keppidele ei ole soovitatav toetuda, sest tõuge algab ainult siis, kui jalad just keppidest mööduvad. Sel momendil tagumine jalg rebitakse jõudsalt ette, just kui oleks tahtmine suusa esi-

mest otsa lumme suruda. Mis puutub sammudesse, siis need teostuvad alati ühetüübiliselt. Näit. üksiksammu käigul tuuakse kepid pärast tõuget ette, millele järgn. pikk liuglev samm, ja kuni üks jalgadest ees, alatakse tõuget keppidega; ühel ajal veetakse ka teine jalg järele. Kaksiksammu käigul: kepid vibutatakse võimsalt ette, jalad teevad sammu, teise ja ühel ajal tagumise jala järele rebimisel tehakse tõuge (joon. 1, 2, 3, 4). Samad liigutused sobivad ka kolmiksammu puhul.

Et tõuge oleks võimas, tuleb teda lõplikult sooritada — käed täiesti välja sirutada, nii et käed selja taga, päkkadega ülal, peaaegu kokku puutuksid. Tõukejõu suurendamiseks antakse omakorda tõuge jalgadest, sel-

leks põlvi tõuke eel veidi kõverdades. Põlvede kõverdus annab võimaluse tugevamaks rebimiseks selja abil, andes kepitõuke üle suuskadele, millele järgneb libisemine. Põlvede kõverdusel on suur tähtsus, kuid harva osatakse seda õieti. Harjunult kõverdutakse liiga järsku. Põlvede kõverduse ajal jalad toetuvad kergelt ja kehakaal lastub kandadel, varbad just kui kerkiksid.

Kui suusad halvasti libisevad (raske käik) või tõustes pikaldast mäge pidi üles kasustatakse paljusammukäiku, kusjuures tõuge kahe käega ei teostu mitte kindla arvu sammude järel, vaid suuskade libisemisvõimalust mööda.

Peale ülalkirjeldatud stiilide on veel kolmesammul nn. „norra käik“, kusjuures esimesel ja teisel sammul teostuvad tõuked vahelduvalt parema ja vasaku käega, kuna kolmandal sammul tehakse tõuge mõlema käega (joonised 5, 6, 7, 8). Selle stiili õppimise raskus seisab selles, et tõukeks kolmandal sammul üks käsi viiakse ette teisest varem, mispärast on tarvilik teist kätt ette heita palju kiiremini.

S u u s a m ä ä r d e d .

Suusamäärde valmistamisel pannakse ettenähtud ained metall- või kivinõusse ja soojendatakse tulel kuni

keemiseni, segu hästi segades. Vedel, kuum määre valatakse jahtuma vastavatesse plekktopsikutesse.

Kui määre koosseisu kuulub ka tooreskummi, siis valmistamisel lõigatakse tooreskummi väikesteks tükikesteks ning sulatakse tulel metall- või kivinõus. Vedel, kuum kummi segu segatakse teiste ainetega, kusjuures saadud segu tuleb segada hangumiseni.

P õ h i m ä ä r e : männi tõrv 1, Veneetsia terpentiin 1 kaaluosa.

L a u s i k m a a m ä ä r e : meevaha 5, steariin või parafiin 2, hülge ja valaskala rasv 2, männitõrva 1 kaaluosa.

S u l a e h k s o o j a i l m a m ä ä r e : kasetõrv (tökat) 4,5, Veneetsia terpentiin 2 ja steariin või parafiin 1 kaaluosa.

K e s k m i s e i l m a m ä ä r e : meevaha 1, steariin või parafiin 2, Veneetsia terpentiin 1,5, toores kummi 0,5, kasetõrv 3, polituur 1 ja keedusoola 0,5 kaaluosa.

P a k a s e i l m a m ä ä r e : meevaha 1,5, steariin või parafiin 2, Veneetsia terpentiin 1, hülge- või valaskalarasv 0,5, polituur 0,5, toores kummi 0,5 ja keedusoola 0,5 kaaluosa.

TEHNIKA.

M. A. NIEMINEN.

Maakera ergukiud.

Mere sügavustes asuvatest koletistest kõneldakse, et nad siin-seal äkki tõusvat veepinnale, ajavat laevameestele hirmu peale ja kaduvat siis jälle sügavusse. Ometi ei või keegi päris kindlasti öelda, kas neid merikoletisi või „merelohesid“ üldse on olemas, kuigi neile on antud isegi ladina-keelne nimi, „*Scolioplus atlanticus*“.

Ent sügavmere kaablitest, metallist merelohedest teame, et nad kulgevad nagu „maakera ergukiud“ mere põhja mööda kord pimedates orgudes, kord taas üle hämarduvate veealuste mägede. Seal nad on, kord sügavale liiva vajuinud, kord veealuste kiingaste vahel pingul rippuvad, mereloomadega kaetud ja merekavudest ümbritsetud. Need tuhandete kilomeetrite pikused metallised merelohed on inimeste käetöö, inimeste leiutatud ja valmistatud ning nende poolt merde uputatud.

Malai ja Sunda saartel on Inosandra Gutta nimeline puu, mis kasvab umb. 24 m kõrguseks ja 2 m jämeduseks. Sellest puust saadakse vedelikku, millele veealune kaabel võlgneb tänu oma olemasolu eest. Sest sellest vedelikust valmistatakse guttaperts'i-nimelist ainet, mida tarvitatakse meerikaablite isolatsioonimaterjalina. See aine oli senikaua siiski väärtusetu, kuni leiutati seadeldis, millega sellest võis teha ühtlase katte merikaablile. Werner Siemens, elektrotehnika isa, leiutas ja ehitas säärase seadeldise ja sest ajast peale on täiesti isoleeritud kaabli valmistamine võimalik, säärase kaabli, mis on täiesti kaitsitud vee mõju vastu.

A. 1850 laskis inglane John W. Brett esimese veealuse kaabli Dover'ist Calais'sse. See oli ühekordne, guttapertsiga kaetud vasktraat. Sellega saadi kogu päev telegraferida, kuid siis see jäi ühe kalas-

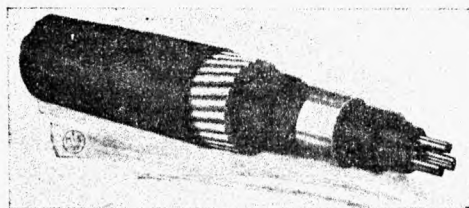
taja võrku. See vaatles imestununa „meretaime“, mis oli harukordselt kõva. Kuid veel enam hämmastus ta, kui ta „taime“ katki lõigates leidis selle olevat läikivast metallist. Ta pidas seda kullaks ja vedas traati nii palju kui vaid sai merest välja ning oli üliõnnelik oma leiu üle. Sellega see kaabli lugu sedapuhku lõppeski.

Järgmisel aastal pandi sinna uus tugevam kaabel. See tehti neljakordne, kaeti guttapertšiga ja kindlustati veel tugevate raud traatidega.

Varsti pärast seda pandi kaabel Inglismaalt Iirimaale ja Belgiasse. Werner Siemensi juhtimisel ühendati ka Kroonlinna kindlus Peterburiga.

Kõik need kaablipaigutused olid siiski ainult õnne asi, sest paigutus toimus ilma igasuguste ettevaatusabinõudeta niihästi kaabliga käitumise kui ka rullilt vabastamise suhtes. Neid vigu tuligi kallilt maksta.

Seda koges kõigepealt John W. Brett, pannes kaablit üle Vahemere Sitsiliast Alžiiri. Juba merde lastud osa vinnas oma raskusega rulli kiiresti ringlema ja meri neelas kogu kaabli. Teinegi Breti üritus ebaõnnestus niisamuti ja sellega lõppeski ta karjäär kaablipanijana.

Merikaabli läbilõige.

Rulli ringlemise takistamiseks varustati ta eriti tugevate hammasratakustikuga, et kaabli raskus ei paneks seda omavoliliselt lahti rulluma. Peale selle oli vaja riistu, millega võis kontrollida, kas see osa kaablist, mis juba oli vette lastud, on täiesti rikketa.

Werner Siemens leiutas tarvilikud riistad ja temal õnnestus koos venna Wilhelmiga panna kaks kaablit üle sügava Vahemere.

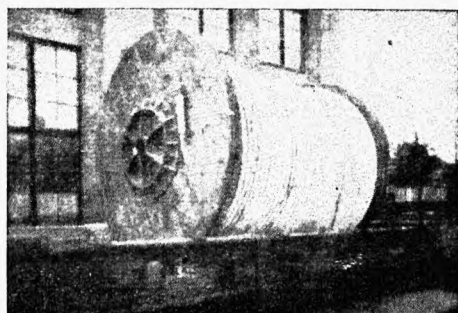
Ent mere sügavusest tuli lõppeks siiski kõige suurem takistus kaablipanekule. Seda sai Cyrus W. Field kibedasti tunda, kui ta püüdis panna kohale esimest Atlandi kaablit. Üksteist aastat ta pingutas lootusetult, kuni ta sai enda käsutusse tuntud 207 m pikuse hiigellaeva „Great Eastern“, mille abil tal viimaks õnnestus oma ülesannet täita. Seega oli merikaabli asetamine pärast paljuid inimohvreid, laevade hukkamisi ja kummalisi seiklusi arendatud täiuseni.

* * *

Ent mõningad sõnad veel veetalusest telegraferimisest. Elektrielektroone arvatakse liikuvat 300 000 klm kiirusega sekundis. Sellest hoolimata ei ole kaablist lastud elektrivool päral 0 sekundiga, nagu tegelikult võttes peaks olema, vaid see nõuab võrdlemisi pikka aega. Kui meil Euroopas, telegrafiaparaadi abil elektrivool on ühendatud, siis on selle algmõju Ameerikas tunda alles umb. $\frac{1}{5}$ sek. pärast. Ja enne kui saadetud vool on Ameerikas tunda täie tugevusega, on möödunud tervelt 3 sekundit. Sama nähe esineb ka veekraani suhtes, sest kraani otsast ei hakka vett enne voolama, kui kogu toru on veega täidetud.

Esimesel pilgul võiks arvata, et seda ajakulu on võimalik vätida sel teel, et lastakse kaablist tugevam vool. See siiski ei aita, sest tugev vool rikuks isolatsiooni kaabli alguses.

Seejärel tuleb tarvitada nõrgemat voolu. Algul, kui telegrafiaparaadid olid alles üsna algelised, oli telegraferimine aeglane. Pööretsünnitav mõju oli kuulsalt inglise füüsiku sir William Thompsoni

Merikaabli rull.

leiutatud aparaadil, mille abil telegraferimine kaabli kaudu on muutunud palju kiiremaks. Aegamööda on telegraaf järjest arenenud täiuslikumaks, nii et praegu võidakse juba telegraferida üht ja sama kaablit mööda üheaegselt kummaski erisuunas. Ja mitte ainult üht telegrammi korraga, vaid mitutki. Majanduslikult on see olnud väga tarvilik, sest veetalused kaablid maksavad tohtu palju raha.

* * *

Kes arvab, et kord kohale asetatud kaabel on igavene, see eksib rängasti. Selle iga on parimal juhul vaid umb. 40 aastat, ja sellegi aja jooksul seda ähvardavad kõige mitmekesisemad ohud. Paljuid kaableid on purustanud laevade ankrud. Madalamates vetes, nagu Põhja-Ameerika rannikul, Inglise kanal ja Põhjamereelgi, mille suurim sügavus on ainult umb. 200 m, on kalurid oma püünistega kaablile tõsi-

seks hädaohuks. Üle 20 a. eest rikkus üks kalastaja Iiri rannikul üheainsa korraga tervelt 6 Ameerikasse viivat kaablit. Rahvusvaheliste kokkulepete järgi võib säärasel juhul sageli saada kahjustasu. Kuid neid kahjusid, mis jäämaed ja veaalused maaväringud toime panevad, ei tasu keegi. Need lõikavad kaabli katki nagu niidi.

Ent kõige ohtlikumad kaabli vaenlased on teredo-nimelised kalad, kes eriti troopilistes vetes külg külje kõrval närivad kaablit. Selle hävitustöö takistamiseks oldi sunnitud kaablit ümbritsema paksu messingiga korraga. Rikutud kaablites on sageli leitud haikala hammaste jälgi.

Ajak. „Nuori Voima“.

Merikaabli kohale asetamine.

HEINRICH MARK.

Noorus ülemaailmsel karskuskongressil Varssavis.

Asutati ülemaailmne noorsookarskusliikumise keskus.

Esimene õhtu Varssavis. Oleme kongressi korraldava komitee külalistena avakoosviibimisel Resursa Kupiecka ballisaalis. Koos on enamikus välismaa delegaate. Vanad auväärt tegelased tervitavad oma endisi sõpru süleluse ja suudlustega. Kõikjal elav vestlus. Kuuldub igasuguseid keeli. Pärast einet naudime ilusat laulu ja kunstiküpsset balletti. Meeleolu on pidulik, harras. — Korraga algab orkester sujuvat valssi — kongress tantsib.

See tants on otse sümboolne kogu Varssavi kongressi nooruslikkusele ja nooruse sõbralikkusele. Nagu kuulub vanemait kongresside veteranidelt — mitte kunagi varem ei olevat ülemaailmsi karskuskongresse alatud tantsuga.

Noorusele, noorsootööle ja noorsookarskusliikumisele on pühendatud kogu kongressi kestel eriline tähelepanu. Iseloomulikud ja usutunnistuslikud on Alkoholismivastase Maailmaliidu sekretäri dr. R. Hercod' sõnad: „Nooruse osavõtt meie liikumisest evib suurimat tähtsust. Nooruse võitmine karskusliikumisele on meie peaaegu probleemiks. Tunnen noorust, tema idealismi ja vaimustust, sellepärast olen kindel, et meie ei mata maha noorte organiseerimise mõtet, vaid asutame noorkarsklaste ülemaailmse liidu, mis avaldab kogu karskusliikumisele sügavat ja tõhusat mõju.“ — Ja Varssavis toimunud esimene ülemaailmsel noorsookarskuskongressil otsustatigi asutada Alkoholismivastase Maailmaliidu juurde noorte osakond. Selle osakonna asjaajamine toimuks Alkoholismivastase Maailmaliidu büroo kaudu ja selle liikmeteks oleksid kõik erimaade noorsoo karskusliidud.

Alkoholismivastase Maailmal. Noorte Osakonna ülesandeks on:

1. Asutada rahvusvaheline noorsookarskusliikumise arhiiv, milles säilitatakse kõigi eri maade noorsookarskusliitude raamatud, ajakirjad, aruanded, tööjuhised, preparaadid jne.

2. Nendes materjalides leiduvate töövormide ja meetoditega tutvustatakse kõigi maade noorsookarskusorganisatsioone.

3. Noorte kirjavahetuse organiseerimine oleks vaevatasuvaks ülesandeks.

4. Eri maade noorkarsklaste vastastikuse külastamise ja võõrsil suvevaheaja veetmise korraldamine on täiesti teostatav.

5. Rahvusvahelised noorkarsklaste suvilaagrid ja suvipäevad võimaldaksid noortele saada unustamatuid elamusi ja mälestusi.

6. Eri maade noorkarsklaste isiklik kontakt oleks tõhusaks pandiks ülemaailmse noorte karskusmaleva püsimiseks alkoholismi vastu.

Et noored huvi tunnevad ülemaailmiste ürituste vastu, seda tõendas väga usutavalt juba Varssavi kongresski. Erilise pidulikkusega võeti vastu rohkearvulised noorte delegatsioonid. Paljudest maadest olid kohale ilmunud noorte esindajad, tuues kaasa tervituse mõnelt oma kodumaa tähtsamalt karskustegelaselt. Nii anti kongressi presidentile üle kunstipärane aadress Soome president Kallio'lt, Rootsi kroonprints Gustav-Adolfilt, Prantsuse end. peaministrilt Herriot'lt, Belgia minister Vandervelde'lt, Austria end. presidentilt Hainisch'ilt jne. Oli tõesti kahju, et ära pidi jääma majanduslikel põhjustel Eesti noorte delegatsioon.

Varssavi kongress lõppes. Kaheldamatult sai sellest suurt hoogu kogu maailma noorsookarskusliikumine.

Loodame, et 1940. aastal, mil järgmine ülemaailmne karskuskongress peetakse Helsingis, on võimalik rohkearvuline osavõtt Eesti noorkarsklaste poolt.

E. N. Karskusliidu teateid.

Nõupidamine eelseisva karskusnädala asjus.

13. nov. s. a. peeti Tallinnas E. Noorsoo Karskusliidu algatusel üleriigiliste noorsoo keskorg-ide esindajate nõupidamine, et kaaluda eeloleva karskusnädala sisustamise võimalusi. Teatavasti korraldatakse seekordne karskusnädal 30. jan. kuni 6. veebr. noorsoo karskendamise tähe all.

Nõupidamisest võtsid osa: nõunik J. M a i s m a haridusministeeriumist, peastaabi ülem J. T e d e r s o o „Noorte Kotkaste“ org-ist, pr. T e k k e l kodutütarde org-ist, noorte spordijuht G. K a l k u n E. Spordi Keskliidust, peasekret. A. M e i k o p ÜENÜ'st, peasekret. E. G r ü n b e r g Kr. N. N. Ü. Liidust, peasekret. E. N u g i s Üleriiklikust Maanoorte Ühendusest ja A. E l a n g o E. Noorsoo Karskusliidust. Kirjalikult olid omad seisukohad teatanud Noorte Punane Rist ja Kodutütarde peavanem.

Nõupidamisel leidis noorsoo org-ide osavõtt karskusnädalast üldist poolehoidu. Peaaegu kõik keskorg-id, kellel ilmuvad oma ajakirjad, lubasid endi ajakirjade jaanuarikuu n-rid kas terveni või osaliselt sisustada karskusküsimust käsitleva materjaliga.

Kõik keskorg-id lubasid oma allorg-idele soovitada karskusnädalast osavõttu vähemalt ühe koosoleku pühendamisega sellele küsimusele.

Osa keskorg-e lubas omad kutselised töõjõud karskusnädala puhul rakendada peamiselt karskustööle oma org-ide raamides, võimalust mööda nõustusid keskkohad saatma oma kohalikkudele üksustele sel puhul ka kõnelejalid.

E. Noorsoo Karskusliit deklareeris omalt poolt, et ta 10—15. jaan. paiku saadab kõigile org-idele „Kevadiku“ karskusnädala erinumbri ja koguteose „Aegade Hää!“ Need materjalid on mõeldud abiallikateks karskusnädala koosolekute sisustamisel.

Selgituseks.

„Kevadik“ nr. 5-das 12. nov. 37. a. minu jutuajamise „Skautluse tänapäev“ viimasest osast on mõnel pool aru saadud, kui oleks siin sihilikult riivatud meie skautluse paralleelorganisatsioonid ja kooli ning org-ide vahekorra.

Rõhutan kindlasti, et ei mingisugust sihilikkust minu jutuajamine ei taotlenud, vaid küsimusi püüdsin käsitleda täiesti erapooletu ülevaatenähtena, nii nagu olukord tõeliselt on.

Eesti skautluse ja noorkotkluse ning teiste noorte org-de vahekorrad on üha lähenevad ja vastastikune arusaamine ühistest sihtidest iseloomutubli kodaniku kasvatuses ülesannetes süveneb ikka enam. Teatud määral erinevused väljendustes ja skautliku kasvatuses põhjaluste faktiline esiletõõtmine ei tähenda sugugi sihilikkust.

Tartu, 14. XII 37.

H. Michelson
skautmaster.

„Kevadik“ ilmub — 6 nr-it aastas. Tellimishind 1/1 a. 75 s., 1/2 a. 40 s., üksiknr. 15 s. Väljaandja: Eesti Noorsoo Karskusliit. Vastutav toimetaja: dr. A. Koort.

G. Roht'i trükk, Tartus 1937.

Karskuskursuste ja „Kevadiku“ õhtute hooaeg läbi.

Nagu eelmises „Kevadikus“ teatasime, korraldati E. N. Karskusliidu kaasabil koolinoorsoo karskuskursused Tapal, Rakveres, Narvas, Valgas, Pärnus ja Viljandis. Kursused õnnestusid igal pool, välja arvatud Pärnu, kus kohalik korraldus soovida jättis.

Kursuste lõpul korraldati karskuseksamid Tapal ja Valgas.

„Kevadiku“ õhtud korraldati Tallinnas, Rakveres ja Valgas.

Peale selle korraldati Tallinnas ülelinnaline õpilasringide tegelaste kursus, mille tulemustega eriti võib rahule jääda.

Petseris korraldas gümn. karskusring Liidu poolt saadetud lektori kaasabil kõneoskuse kursuse.

Jaanuari alguse peale on juba kindlaks määratud ülemaaline koolinoorsoo karskuskursus Tartus, „Kevadiku“-õhtu Tõrvas ja Rāpinas. Tulemas on ka karskuseksamid Pärnus, Rakveres, Narvas ja Tartus.

Nii laialdane tegevus oli võimalik ainult HM. Noorsoo Osakonna ja E. Karskusliidu vastutuleku ja heatahtliku kaasabi tõttu. Liidu tegevusse on see toonud rohkesti elavust, mis loodetavasti end edaspidigi veel tunda annab.

Üleriiklik õpilasringide tegelaste kursus Tartus.

Asja saabus E. N. Karskusliidule Haridusministeeriumilt luba korraldada 28., 29. ja 30. nov. s. a. üleriigiline õpilasringide tegelaste kursus. Kursus toimub E. Karskusliidu ruumes. Sealsamas asub ka poiste öökorter. Tütarlaste öökorter asub Riia tn. 99, 15. algkooli ruumes (õuemajas).

Kursusest võivad osa võtta kõigi õpilasringide esindajad, iga ühe poolt kuni 5 isikut. Koolides, kus asjast huvitatud ringe ei ole, on palutud direktoreid määrata osavõtjad. Samuti võivad kursusest osa võtta E. N. K. kirjavahetajad- ja isikliikmed.

Kursustest osavõtt on maksuta. Samuti saavad osavõtjad prii ühiskorteri (tekk ja padi palutakse kaasa võtta).

Kutse

üleriiklikule õpilasingide tegelaste kursusele Tartus, 28., 29. ja 30. dets. 1937.

Käesolevaga palume a) kõigi keskkoolide ja gümnaasiumide õpilasingide esindajaid, iga ühe poolt kuni 5, b) kõigi E. Noorsoo Karskusliitu kuuluvate org-ide esindajaid, iga ühe poolt kuni 5 ja c) kõiki E. N. Karskusliidu isik- ning kirjavahetajaid liikmeid lahkesti osa võtta **üleriigilisest õpilasingide tegelaste kursusest**, Tartus, 28., 29., ja 30. dets. 1937. Kursus korraldatakse juuresoleva kava kohaselt härra Haridusministri loal ja Liidu esimehe koolijuhataja J. Tork'i juhtimisel.

Kursusest osavõtt on tasuta.

Loengud toimuvad E. Karskusliidu ruumes, G.-Adolfi 18, II korral.

Poiste ühiskorter asub G.-Adolfi 18, alumisel korral; tütarlaste ühiskorter asub 15. algkooli ruumes Riia tn. 99 (õuepealse majas). Ühiskorteri kasutamine on kõigil kursustel vaba ja tasuta (tekk, padi ja lina palutakse kaasa võtta). Kursuslasi palutakse tulles pöörduda otseteed ühiskorterrisse.

Märkus: Koolidest, kus asiast huvitatud õpilasingid puuduvad, võivad kuni 5 õpilast vastava kooli direktori määramisel kursusest osa võtta.

Kõige austusega

Tartus, dets. 1937.

EESTI NOORSOO KARSKUSLIIDU
JUHATUS.

Üleriikliku õpilasingide tegelaste kursuse kava.

Teisip. 28. dets. kl. 10—14. **I töökoosolek.**

Kursuse avamine.

Noorsoo org-ide osa rahvusliku ja riikliku meelsuse kujunemisel —

H. M. noortejuht kol. J. Vellerind.

Arengusühholoogilisi momente noorsoo org-ide töös ja karskusliikumises — mag. A. Elango.

Õpiringilise töömeetodi rakendamisest noorsoo org-ides — E. Haridusliidu õppetöö

sekret. N. Ruus

Kl. 16. **E. N. Karskusliidu asemikekogu koosolek.**

- Päevakorras:
1. Koosoleku tööle rakendamine.
 2. Aruanne Liidu tegevusest 1937. a.
 3. Töökava ja eelarve 1938. a. peale.
 4. Valimised põhikirja järgi.
 5. Kohal algatatud küsimused.
 6. Läbirääkimised.

Märkus: Asemikekogos on hääleõigus Liitu kuuluvate org-ide esindajail iga 50 liikme või selle osa pealt 1. Sõnaõigus on kõigil asiast huvitatuil.

Kl. 20. **Kursuslaste vastuvõtt E. Üliõpilaste Karskusühenduses** (G.-Adolfi 18).

Kolmap. 29. dets. kl. 8—12. **II töökoosolek.**

Seinaleht ja ajakiri noorsoo org-ide töös — õigusteadl. A. Looring.

Koosolekute juhatamisest — dir. V. Tubin.

Kirjanduslikke harrastusi noorsoo org-ides — dr. A. Annist.

Tutvumine E. Rahva Muuseumiga Raadil.

Kl. 16—20. **III töökoosolek.**

Referaatõhtute ja vaidluskoosolekute korraldamisest — õpet. K. Praakli.

Noorsoo org-id kodumaa tundmaõppimise teenistuses — N. O. Mikkelsaar.

Näitlik õpiring.

Neljap. 30. dets. kl. 9—14. **IV töökoosolek.**

Noorsoo org-id ja alkoholismivastane võitlus — õpet. H. Mark.

Noorsoo org-ide üldine juhtimine ja töökorraldus neis — nõunik J. Maisma.

Muusikalisi harrastusi noorsoo org-ides — üliõp. P. Sarv.

Näitlik õpiring.

Kl. 18. **Kursuslaste vastuvõtt Eesti Karskusliidu poolt** (G.-Adolfi 18).

„KULDNE KODU“

toob rõõmu ja päikest.

Ilmusid

neljavärvilised pildiraamatud lastele:

- Heinaaeg** on ikka nii. Tekst E. Enno. 7 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 35 senti.
- Juku.** Tekst „Lastelehest“. 8 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 35 senti.
- Piibelehe neltsl.** Tekst A. Kitzbergi järgi. 16 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 70 senti.
- Väike peremees.** Tekst E. Enno. 7 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 35 senti.
- Sõnakuulmatud karupojad.** Tekst „Laste Maailmast“. 16 mitmevärvipilti H. Valtman'ilt. Hind 70 senti.
- Vilsk, põis ja õlekõrs.** Tekst A. Piirikivi. 7 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 35 senti.
- Jahimees Juss.** Tekst J. Oro. 7 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 35 senti.
- Külaskäik neegrite juurde.** Tekst Kulikovski järgi E. Treffner. 20 mitmevärvipilti V. Aleksejevilt. Hind 85 senti.
- Tibuke.** Tekst „Laste Maailmast“. 12 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 55 senti.
- Hirmuäratav auto.** Tekst A. Rikand. 16 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 85 senti.
- Kuidas jõuluvana leidis endale ameti.** Tekst Irma Truupöld. 20 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 85 senti.
- Loomad.** Tekst E. Enno. 16 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 70 senti.
- Muna.** Tekst J. Oro. 12 mitmevärvipilti R. Kivi'ilt. Hind 55 senti.
- Heinaritsikas Sipsi.** Tekst ja 16 mitmevärvipilti H. Valtman'ilt. Hind 70 senti.
- Suur auhind.** Tekst „Laste Maailmast“. 12. mitmevärvipilti H. Valtman'ilt. Hind 55 senti.

Pildistatud laulud on varustatud nootidega.

K. o/Ü. **„LOODUS“ TARTU**

Posti jooksev arve nr. 2055.